

CONCEPTUL DE *FAMILIE* ÎN MENTALULUI ROMÂNESC (ÎN BAZA EXPERIMENTULUI ASOCIATIV)

*THE CONCEPT OF FAMILY IN ROMANIAN MENTALITY
(ON THE BASIS OF THE ASSOCIATIVE EXPERIMENT)*

Lilia TRINCA,

doctor, conferențiar universitar,

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: *The associative meaning of the word is a kind of "window" in the linguistic consciousness of the individual. With its help one can reconstruct the image about the world. Real world phenomena, acknowledged by man, are reflected in his consciousness, fixing the temporal, causal, spatial and even emotional relations, caused by the perception of these phenomena. All the associations can be interpreted as a model of linguistic consciousness, and in the opinion of psycholinguists one of the best ways to study it is the associative analysis. The article explores the associative field of the concept Family in Romanian. Despite being a universal value of any national culture, in the individual consciousness of the representatives of different ethnic cultures various associations and representations correspond to this concept.*

Keywords: *association, stimulus, reaction, associative field, free association test, linguistic consciousness.*

1. Disciplinele lingvistice moderne – psiholingvistica și lingvistica cognitivă – interpretează limba ca instrument ce permite penetrarea conștiinței umane. Or, conștiința lingvistică nu poate fi obiect de investigație în fază de proces, ci poate fi examinată doar ca produs al activității. Altfel spus, unica soluție este cercetarea conștiinței în starea ei de rezultat, materializat în limbă.

1.1. Neavând acces liber la conștiința umană, care e un fel de „cutie neagră”, nu putem analiza modalitățile de procesare a informației. Drept unitate de bază a conștiinței lingvistice a individului e recunoscut *conceptul*, entitate mentală complexă, constituită din cunoștințe, asociații, legate de un anumit fragment de realitate. Specialiștii în domeniu vin cu propunerea de a studia structura semantică internă, care reprezintă baza informațională a individului uman și constituie baza intelectului acestuia, în cad-

rul unui sistem complex de relații de natură cognitivă. Se consideră că anume unitatea lexicală joacă rolul de nodul în structura semantică internă, formând lexicul „mental”. Astfel, analiza organizării acestui lexic se poate face studiindu-l din perspectiva cîmpurilor asociative [Гольдин, 89]. Cîmpurile asociative, relevate prin reacțiile verbale ale purtătorilor de limbă în cadrul experimentului asociativ, servesc drept modalitate pentru explicitarea conștiinței lingvistice.

2. Distincția dintre realitatea propriu-zisă și realitatea creată și „proiectată” în structura semantică a limbii sub formă de segment al tabloului lingval e determinată de particularitățile specifice ale organismului uman, de structura, influența mentalității și culturii vorbitorilor. Or, limba este o reflectare a realității.

2.1. Orice limbă naturală reflectă un anumit tip de concepere și de organizare a lumii. Sensurile pe care le

actualizează se grupează într-un anumit sistem de viziuni, care reprezintă filozofia colectivă, aceasta fiind obligatorie pentru fiecare purtător de limbă. În așa fel, rolul limbii constă nu numai în transmiterea informației, dar, mai întâi de toate, în organizarea ei internă. Se conturează, în așa fel, un anume „spațiu al sensurilor” (A.N.Leontiev) sau, altfel zis, lumea „vorbirilor” limbii date se prezintă ca o totalitate a cunoștințelor omului despre lume, în care se sedimentează, în mod obligatoriu, experiența național-culturală a unei comunități lingvale concrete.

2.2. Conștient de existența viziunii etnolingvale, E. Coșeriu a semnalat distincțiile cu privire la perceperea diferită a lumii de către diverse comunități, înțelegând prin *Tabloul lingval al lumii* „o sistematizare completă, precisă, a „conținutului” limbii respective”¹ [Coșeriu 1994: 38]. Mai mult, E. Coșeriu insistă că „Limbajul este prima înfățișare a conștiinței umane ca atare (dat fiind că nu există conștiință vidă [...]) și, în același timp, prima înțelegere a lumii din partea omului” [Coșeriu 2009: 159]. „Așadar, lumea noastră este, mai întâi, o lume dată și ordonată prin limbaj, și totuși o lume mediată „obiectiv” și extralingvistic prin limbajul însuși. Limbajul însuși oferă și mijlocul pentru depășirea originalului „fapt de a aparține unei anumite limbi” al acestei lumi. În calitate de concepere intuitivă a ființei „lucrurilor”, limba reprezintă, în același timp, un acces către lucrurile înseși” [*idem*, 132].

Elementele din continuumul realității înconjurătoare, receptate de om în procesul de activitate și de comunicare, se reflectă în conștiința uma-

nă, fixându-se, implicit, și legăturile cauzale și spațiale dintre realii, precum și emoțiile condiționate de aceste realii. Studiul conștiinței lingvale e imposibil în cadrul procesării informației, ci doar ca rezultat, materializat în unități glotice. Nu în zadar, reprezentanții lingvisticii cognitive afirmă, pe bună dreptate, că sistemul nostru conceptual, reflectat în viziunea lingvală asupra lumii, este strâns legat de experiența fizică și culturală a omului. Realiiile din lumea înconjurătoare sînt reprezentate în conștiința omului sub forma unei imagini interne. Dacă fizicienii descriu realitatea înconjurătoare ca avînd patru dimensiuni (primele trei dintre ele descriu spațiul, fiind reprezentate de coordonate spațiale: *x*-lungimea, *y*-lățimea și *z*-înlățimea, iar cea de-a patra se referă la timp și ne permite să ne amintim trecutul și să simțim trecerea anilor), apoi savantul rus A.N. Leontiev lansează ideea existenței celei de-a cincea cvazimăsură – aceasta se referă la „cîmpul asociativ”, adică la sistemul sensurilor, iar *tabloul lumii* e un sistem de imagini [Леонтьев 1983: 76].

3. Ansamblul relațiilor dintre sensuri constituie obiectul lingvisticii, deoarece formează planul conținutului limbii. Întrucît sistemul de sensuri e conceput ca un fel de calc al sistemului de noțiuni, lingvistul nu poate cerceta vocabularul unei limbi, decît cunoscînd sistemele extralingvale (legate de societate, natură, gîndire). Teza condiționării reciproce a sensurilor (independent de manifestările formale), ca urmare a interdependenței conceptelor respective, stă la baza teoriei *cîmpului semantic*, care nu este altceva decît o modalitate de structurare a lexicului, ce constă în gruparea unităților lexicale din aceeași zonă semantică într-un microsistem.

¹ De aici și insistența pentru relevarea conceptelor de *desemnare*, *semnificație* și *sens*.

3.1. Încă înainte de 1931, data întemeierii ei de către J. Trier, teoria câmpului semantic exista în germene la F. de Saussure și chiar mai devreme. J. Trier concepea câmpul semantic drept un ansamblu de relații dintre cuvinte, care au semnificație în virtutea acestor relații. O semnificație există deci numai în cadrul unui câmp. Fiecare câmp semantic formează, împreună cu altele, un câmp mai întins și așa mai departe pînă se ajunge la lexicul limbii, adică la cel mai vast câmp semantic. Acesta are aspectul unui mozaic, fără goluri sau suprapuneri. Mai mult decît atît, fiecare limbă, afirma J. Trier, are un „mozaic” semantic propriu, specific, care exprimă individualitatea poporului care o vorbește.

3.2. Am putea ilustra cele afirmate, urmărind configurația câmpului semantic *familie* în limbile română, engleză și rusă. Analiza comparativă a unităților din acest câmp semantic dovedește că fiecare limbă „segmentează” în mod propriu continuumul realității.

Cf. *Mamă* / *mother* (prin naștere), *step-mother* (prin adopție sau prin recăsătorie) / *мать, мама* (prin naștere), *мачеха* (prin adopție sau prin recăsătorie);

Tată / *father, step-father* / *отец, нана* (de sînge), *отчим* (prin adopție sau prin recăsătorie)

Fiu, fiică / *son, daughter* / *Сын, дочь* (prin naștere sau prin sînge), *пасынок, падчерица* (prin adopție sau prin recăsătorie);

Soră, frate / *sister, brother, sibling*² (soră sau frate, indiferent de

sex), *half-sister, half-brother* (soră/frate doar pe linia mamei sau doar pe linia tatălui) / *сестра, брат*;

Nepot, nepoată / *nephew, niece* (de la fiu sau fiică) *grandson, granddaughter* (de la soră/frate), *grandchild* (se refera la ambele sexe) / *племянник, племянница* (pe linia soră/frate), *внук, внучка* (de la fiu sau fiică);

Verișor, verișoară / *Cousin* (un singur cuvînt pentru ambele sexe) / *двоюродный брат, двоюродная сестра*;

Soacru, soacra / *mother-in law, father-in-law, parents-in-law* / *Свекор, Свекровь* (pentru soție) *тесть, теща* (pentru soț);

Bunel, bunică, bunei / *grandmother, grandfather, grandparents* / *дед, бабушка*;

Străbunel, străbunică, strabunei / *greatgrandmother, greatgrandfather, greatgrandparents* / *прадед, прабабушка*;

4. Termenul de asociere este utilizat în psiholingvistică pentru a face referire la conexiunea sau relația dintre idei, concepte sau cuvinte, care există în conștiința umană: apariția unei entități în conștiința omului generează apariția alteia. De aici, teoria asociativă se ocupă de relevarea relațiilor pe care cuvintele din rețeaua mentală le stabilesc cu alte cuvinte, imagini și gânduri, interpretînd sistemul asocierilor cuvintelor ca pe o pînză de păianjen. Câmpul asociativ presupune existența diverselor asociații sau relații în jurul unui cuvînt *enseignement* [DGȘL 1997: 102].

Semnificația asociativă a cuvîntului reprezintă un fel de „vizor” în conștiința lingvistică a individului, în baza căreia poate fi reconstruită imaginea despre lume. Or, fenomenele lumii reale, conștientizate de către om, găsesc reflectare în conștiința lui, fixînd legăturile temporale, cauzale,

² În dicționarul Oxford se precizează ca acest cuvînt aparține registrului oficial (engl. FORMAL) (cf. [<http://oxforddictionaries.com/definition/english/sibling?q=sibling>]).

spațiale și chiar emoționale, provocate de percepția acestor fenomene” [Караулов 1994: 193]. Totalitatea asociațiilor poate fi interpretată drept un model de conștiință lingvistică, iar una din cele mai bune modalități de a o studia, consideră psiholingvistică, este analiza asociativă³.

Ne-am propus pentru investigație câmpul asociativ al conceptului *Familie* în limba română, întrucât, deși reprezintă o valoare universală pentru orice cultură națională, în conștiința individuală a reprezentanților diferitelor culturi etnice, conceptului dat îi corespund varii asociații și reprezentări. Drept material pentru cercetare ne-au servit datele obținute în urma experimentului asociativ realizat.

4.1. Experimentul asociativ este o tehnică/instrument care are drept scop identificarea asociațiilor existente în memoria unui om, apărute în baza experienței sale anterioare. Acest experiment este considerat drept una din cele mai obiective metode de cercetare, ce poate oferi informație exhaustivă despre obiectul analizei.

4.1.1. Am aplicat *Testul de asociere liberă*⁴ la circa 2500 de studen-

³ Menționăm că există păreri conform cărora prin experimentul asociativ se supune investigației nu conștiința însăși, ci una ipotetică, iar rezultatele analizelor nu epuizează problema dată.

⁴ Există câteva tipuri de experimente asociative:

1. *Testul de asociere liberă*, în care respondenților li se propune de a scrie primul cuvânt/reacție, venit în minte la auzul cuvântului-stimul, fără a se gândi;

2. *Experimentul asociativ ghidat*, unde alegerea cuvântului-reacție este restricționată (fie se impun restricții pentru numărul cuvintelor-reacții, fie pentru clasa lexico-gramaticală din care poate face parte cuvântul-reacție etc.);

ții de la diverse facultăți din universitățile din Republica Moldova și România. Testul constă în prezentarea (în scris sau oral) a unei liste de cuvinte-stimul unor subiecți care sînt rugați să răspundă cu primele cuvinte care le vine în minte – cuvînt-reacție. În acest fel, testul de asociere liberă redă cea mai amplă informație despre felul în care sînt structurate noțiunile în conștiința umană. În studiul de față, ne propunem să interpretăm rezultatele testului cu aplicare la termenul-stimul *familie*.

Conceptul de *familie* a apărut în vocabularul celor mai îndepărtate timpuri, pe filieră latină, de la termenul *famulus*, care, în faza inițială numea sclavii ce aparțineau cetățeanului roman. Mai târziu însă termenul și-a extins semnificația și asupra persoanelor care se aflau sub stăpînirea lui, precum și asupra descendenților și soției lui.

Alegînd conceptul dat, ne-am bazat pe rezultatele statistice, care confirmă că, vizavi de alte națiuni (europene, și nu numai), românii sînt foarte atașați de familie, aceasta ocupînd rolul dominant în ierarhia de valori. E îmbucurător faptul că aceeași atitudine e specifică și generației tinere⁵.

3. *Experimentul asociativ în lanț*, unde respondenților li se propune de a răspunde cu un număr nelimitat de cuvinte-reacții ce îi vin în minte, fără a i se impune niciun fel de restricții de ordin formal sau semantic.

⁵ Ne-o confirmă și o cercetare recentă, intitulată „Valorile tinerilor români”, care a fost derulată de către ORICUM pentru British Council. Studiul a avut drept scop stabilirea profilului tînarului român cu vîrsta cuprinsă între 15 și 25 de ani din România. Majoritatea participanților au indicat invariabil *Familia* ca fiind ne primul loc în ierarhia lor personală

Desigur, ca nucleu social, familia a înregistrat o continuă evoluție, având diverse forme pe parcursul istoriei, dar întotdeauna situația ei a fost strict reglementată prin cutume sau prin legi scrise în fiecare comunitate etnică.

Analiza cîmpului asociativ dat pentru limba română, a scos în evidență următoarele zone semantice, cărora le aparțin unitățile lexicale-reactii:

Persoane/Membri: *părinți(8) copii(6) rude(3) neam(3) copil(3) cuplu(3) mamă(2) mama(2) grup(2) membri(1) părinte(1) frate(1) soț(1) ai mei(1) persoane(1) copiii(1) sora(1) mama, tata(1) frați(1) cei dragi(1) tată(1) oameni(1) persoane dragi(1) eu(1) prieten(1) iubită(1) societate(1) părinți, surori(1)*

Realii: *cununie(1) divorț(1) inimă(1) putere(1) comuniune(1) viață(1) ramură(1) de cuvinte(1) bunătate(1) celula societății(1) haită (1) nucleu(1) celulă(1) cămin(1)*

Caracteristici/calități: *unită(14) mare(7) fericită(6) bogată(4) frumoasă(3) bună(3) numeroasă(3) întreg(2) prietenoasă(1) multă(1) unit(1) împlinită(1) înțelegătoare(1) întregită(1) mare, unită(1) distrusă(1) mult(1) interesantă(1) împreună(1)) prețios(1) neprețuit(1)*

Reacții subiective/ de evaluare/ de exprimare a atitudinii: *viață(2) sprijin (2) sfînt(2) totul (2) jertfă(1) stîlp(1) siguranță(1) susținere(1) prețios(1) sfîntă(1) mîndră(1) decentă(1) neprețuit(1) importantă(1) nevoie(1); întreg (1) unire (1) putere (1) căldură (1) susținere (1) înțelegere(2)*

Emoții / sentimente/stări: *dragoste(13) fericire(8) iubire(7) dor(2) bucu-*

rie(2) liniște(1), prietenie(2) respect(1) dorință(1) căldură(1) nevoie(1) tandrețe(1) armonie(1) împlinire(1)

Activități: *sărbători(1) (cf. fig. 1).*

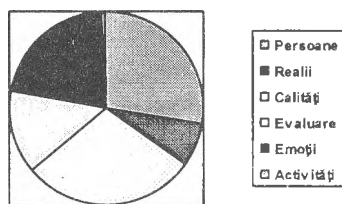

Fig. 1 Zonele semantice ale cîmpului asociativ **Familia**

Ca rezultat al cercetării, putem constata că în România și Republica Moldova persistă modelul tradițional al familiei. Or, analizînd valorile prioritare pentru societatea românească modernă, înțelegem că aceasta e amplasată, conform hărții culturale a lumii Inglehart-Welzel, în apropierea polului valorilor tradiționale, și nu a celor secular-raționale. Altfel zis, țara noastră se caracterizează prin credința mare în religie, prin rigoare morală, responsabilitate și supunere.

Modelul căsătoriilor fericite și al relațiilor de cuplu, în general, este, mai degrabă, cel romantic, mulți respondenți considerînd dragostea un element indispensabil întemeierii familiei (cf. reacțiile *dragoste(11) fericire(8) iubire(7) fericită(6)* etc.) Desigur că iubirea nu reprezintă unicul component necesar al familie, ci trebuie secundată de stimă și înțelegere reciprocă, solidaritate și parteneriat (cf. *sprijin(2) înțelegere(2) respect(1) susținere(1)*).

Atitudinea față de familie ar putea fi apreciată ca una de tip conservator (cf. *cuplu(3) cununie(1) cămin(1)*).

Fiind una din prioritățile valorice ale românilor, familia le oferă satisfacție la cel mai înalt grad, făcîndu-i să simtă următoarele stări: *dragos-*

(cf. [http://www.britishcouncil.org/ro/o_perspectiva_asupra_valorilor_tinerilor_romani - varianta scurta.pdf]).

te(13) fericire(8) iubire(7) dor(2) bucurie(2) înțelegere(2) liniște(1) respect(1) dorință(1) căldură(1) nevoie(1) tandrețe(1) armonie(1).

Actualmente, în societatea noastră, familia constituie nucleul instrumental fundamental al organizării sociale. Mai mult, ea este considerată temelia societății, fiind un element de stabilitate socială, întrucît raporturile din cadrul ei dau tonul raporturilor dintre membrii societății. Așa se explică reacția comună a vorbitorilor de diferite limbi: *celulă* (1) sau *celula societății* (1) (cf. și [DALR] și [DALS]).

Din punct de vedere social, familia reprezintă un grup social relativ constant de indivizi, care sînt legați prin sînge, origine, căsătorie sau adopție. De aceea o reacție firească pentru conceptul de familie este cea care indică membrii familiei: *părinți*(8) *copii*(6) *rude*(3) *neam*(3) *copil*(3) *cuplu*(3) *mamă*(2) *mama*(2) *grup*(2) *membri*(1) *părinte*(1) *frate*(1) *soț*(1) *ai mei*(1) *persoane*(1) *copiii*(1) *sora*(1) *mama, tata*(1) *frați*(1) *cei dragi*(1) *tată*(1) *oameni*(1) *persoane dragi*(1) *eu*(1) *prieten*(1) *iubită*(1) *societate*(1) *părinți, surori*(1).

Pe parcursul evoluției, au existat două modele fundamentale de familie: *familia nucleară*⁶ și *familia largită* (extinsă)⁷. Pentru mentalitatea românească a rămas specific sistemul de familie largită⁸. Modelul optim

⁶ Familia nucleară reprezintă un cuplu căsătorit, care locuiește laolaltă cu copiii, proprii sau adoptați.

⁷ Familia largită (extinsă) este cea care include rudele directe, colaterale pe mai multe generații (30-40 de persoane), constituită din unirea mai multor familii nucleare.

⁸ Trebuie de menționat faptul că schimbările majore în viața familiei au

românesc al familiei este cea cu doi-trei copii, de aceea reacția la plural a substantivului (*copii* 6) apare de două ori mai frecvent decît la singular (*copil* 3).

Desigur că transformările la nivel politic, economic, social, tehnologic, spiritual etc., produse în societatea românească modernă, ca ecou al modificărilor ce caracterizează toate celelalte țări din spațiul european, nu au putut să nu afecteze mentalul colectiv. În procesul evoluției, pe lîngă achizițiile prețioase, s-au pierdut sau s-au redefinit valori, tradiții obiceiuri și tot ceea ce a reprezentat specific românesc. Din păcate, în șirul de concepte care au fost supuse reformei, generațiile tinere, și nu numai, au introdus și noțiunea de familie. Aceasta, ca și alte concepte, fiind „barometrul” schimbărilor sociale, a trecut printr-un proces de democratizare, laicizare și liberalizare. Astfel pot fi explicate reacțiile *divorț*(1) *distrusă*(1). Divorțurile, deși o realitate, nu sînt un fenomen salutat și general acceptat la români, avînd un nivel mediu în comparație cu alte țări europene, de aceea, credem, reacțiile în cauză sînt singulare.

Nu au fost atestate reacții care ar sugera suportul material necesar pentru existența familiei, nici cele cu privire la fidelitate, deși norma fidelității pentru români rămîne încă destul de actuală și importantă.

Cele mai frecvente reacții la cuvîntul stimul *familie* la români au fost *unită*(14) *dragoste*(11) *fericire*(8) *părinți*(8) *iubire*(7) *mare*(7) *copii*(6) *fericită*(6) *bogată*(4) *frumoasă*(3) *bu-*

ca impact, o mare varietate de forme ale acesteia: cupluri separate sau divorțate, concubinaj, familii reconstituite, părinți singuri, cupluri homosexuale s.a.).

nă(3) rude(3) numeroasă(3) neam(3), ceea ce ne permite să concluzionăm că românii au păstrat acea viziune idilică asupra familiei, ce reprezintă o instituție sacră [*sfântă(1)*], unde își regăsesc adăpost și fericire părinții și copiii [*cămin(1)*], un refugiu și sprijin în fața singurătății și necazurilor [*sprijin(2)*] și un spațiu al perpetuării de valori și al transmiterii lor din generație în generație [*împlinire(1)*], [*valoare(1)*]. Familia rămâne păstrătoarea valorilor naționale, iar fenomenul de secularizare, ca pierdere a dimensiunii sacre a vieții, nu a reușit să impună irecuperabil mentalitatea exacerbat individualistă, mercantilă, narcisistă și nihilistă, specifică pentru multe țări europene.

Pentru a scoate în evidență specificul conceptului de *familie* în mentalul românesc, ne-am propus să comparăm reacțiile la același stimul în limba rusă (conform Dicționarului asociativ al limbii ruse [DALR]) și limbile slave (conform Dicționarului asociativ al limbilor slave [DALSL]). Deși diferă cantitativ, din punctul de vedere al conținutului, reacțiile se apropie mult. Am putea să relevăm o serie de elemente componente-nucleu comune pentru toate limbile analizate, ceea ce ne permite să considerăm că elementele-cheie ale tabloului lingvistic reprezentate verbal, atât la români, cât și la ruși sînt foarte apropiate (Cf. *unită, dragoste, fericire, părinți, iubire, copii, rude, numeroasă, mamă, prietenoasă, părinți, ai mei, viață* ș.a.).

Un loc important îl ocupă în ambele limbi reacțiile ce se referă la membrii familiei. Dacă pentru un european, conceptul de familie se reduce la soț, soție și copiii acestora, atunci comun pentru mentalitatea românilor și a rușilor (slavilor, în general), familia e înțeleasă în sens larg,

cuprinzînd nu numai *părinți, copii, mamă, tată, frate, soră, soț, soție*, dar și *rude, neamuri, membri, ai mei, persoane, prieten, societate* ș.a.

De remarcat că pentru mentalul rusesc, spre deosebire de cel românesc, e specific a indica și locul de trai al familiei *дом (15) стены (2), очаг (1)*⁹ – toate, din cîte putem observa, cu semnificație metaforică. Fenomenul familiei se asociază la români cu astfel de realii precum: *inimă(1) putere(1) comuniune(1) viață(1) ramură(1) de cuvinte(1) bunătate(1) celula societății(1) haită (1) nucleu(1) celulă(1) cămin(1)*.

O serie de reacții comune denotă viziunea despre familie ca o comuniune cu spirit de echipă, ceea ce demonstrează că familia e văzută ca un sprijin în situațiile dificile din viață: *societate, nucleu, grup, comuniune, celula societății, persoane, dragi*.

De asemenea, un loc important îl ocupă reacțiile evaluative și cele ce denumesc sentimente, emoții. Majoritatea dintre ele au sema [+]. (Cf. *viață, sprijin, sfînt, totul, jertfă, stilp, siguranță, susținere, prețios, sfîntă, mîndră, decentă, neprețuit, importanță, nevoie; întreg, unire, putere, căldură, susținere, înțelegere*).

La români doar o reacție a fost cu semnul [-] *distrusă(1)*, pe cînd în DALRuse am atestat mult mai multe (Cf. *распалась, время, неблагополучная, перед разводом, развалилась, скандал, плохая, неполная, голодная, порочна, несчастливая, непонимание*). La fel în rusă am atestat mai multe reacții-verbale/predicative (cf. *развалилась, распалась, изнавизжу, праздуует*) decît în română (cf. *a sărbători*), ceea ce

⁹ La români se atestă doar reacția *cămin(1)*.

denotă că rușii conștientizează faptul că o familie trainică presupune efort și activitate, și nu numai a sărbători. Schema morfologică a reacțiilor în limba română ar arăta în felul următor (cf. fig. 2):

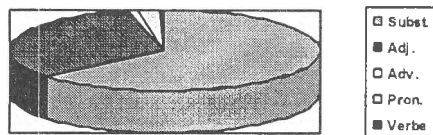

Fig. 2 Schema morfologică a reacțiilor în limba română

Așadar, am putea concluziona că legăturile asociative între unitățile lexicale din cadrul câmpului semantic *familie*, identificate în urma experimentului asociativ cu participarea vorbitorilor de română și rusă (am apelat și la rezultatele [DALR]) relevă atât asemănări, cât și distincții în modul de a concepe această realie. Au fost atestate atât reprezentări universale, cât și cele determinate cultural. Considerăm că astfel de cercetări sînt valoroase nu numai pentru disciplinele lingvistice, dar și pentru alte discipline științifice antropocentrice, care au ca obiect de cercetare omul.

Referințe bibliografice

1. E. Coșeriu, *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, Iași, Editura Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, 2009
2. E. Coșeriu, *Prelegeri și conferințe (1992–1993)*, Iași [Supliment la „Anuar de lingvistică și istorie literară”, t. XXXIII/1992–1993, seria A. Lingvistică].
3. *DGȘL = Dicționar general de științe. Științe ale limbii*, București: Editura Științifică, 1997
4. В.Е. Гольдин, А.П. Сдобнова, *Ассоциативный словарь как особый источник данных о внутренней семантической сети // Вопросы искусственного интеллекта (Вестник НСММИ РАН)*, 2010, №2, стр. 89-97
5. Ю. Н. Караулов, *Русский язык и языковая личность [Текст] / Ю. Н. Караулов*. - изд.5-е, стер.- М.: КомКнига, 2006
6. А. Н. Леонтьев, *Образ мира*. Избр. психолог. Произв., Москва, Изд-во «Педагогика», 1983
7. А. А. Леонтьев, *Основы психолингвистики [Текст] / А. А. Леонтьев*. - 4-ое изд., испр. - М.: Смысл; Издательский центр «Академия», 2005
8. Н. В. Уфимцева, *Русские: опыт еще одного самопознания [Текст] // Н. В. Уфимцева, Этнокультурная специфика языкового сознания*. - 1996. - С. 139-162
9. DALR = Ю.Н. Караулов, *Русский ассоциативный словарь как новый лингвистический источник и инструмент анализа языковой способности [Текст] / Ю.Н. Караулов // Русский ассоциативный словарь. Книга 1. Прямой словарь: от стимула к реакции. Ассоциативный тезаурус современного русского языка / Ю.Н. Караулов, Ю.А. Сорокин, Е.Ф. Тарасов, Н.В. Уфимцева, Г.А. Черкасова*. - М.: «Помовский и партнеры», 1994. - С. 190 – 218
10. DALR = Н.В. Уфимцева, Г.А. Черкасова, Ю.Н. Караулов, Е.Ф. Тарасов, *Славянский ассоциативный словарь русский белорусский болгарский, украинский*, Москва 2004
11. <http://oxforddictionaries.com/definition/english/sibling?q=sibling>
12. http://www.britishcouncil.org/ro/o_perspectiva_asupra_valorilor_tinerilor_romani_-varianta_scurta.pdf